

SAMFUNDS
TANKER

**HVAD VIL VI MED
EUROPAS
FREM TID ?**

DEO

HVAD VIL VI MED EUROPAS FREMTID?

Redigeret af Morten Bønke Pedersen

DEO

Tidligere udkommet i serien:

- Samfundstanker 1: Hvad vil vi med bankerne?
- Samfundstanker 2: Er fri bevægelighed EU's fremtid?
- Samfundstanker 3: Sikkerhed i et åbent Europa
- Samfundstanker 4: Kan EU redde klimaet?
- Samfundstanker 5: Hvordan demokratiserer vi EU?
- Samfundstanker 6: Hvem skal betale skat?
- Samfundstanker 7: Kan EU skabe fred i verden?
- Samfundstanker 8: Er der arbejde til alle i fremtidens EU?
- Samfundstanker 9: Vælgerens håndbog i EU
- Samfundstanker 10: EU-valgets ti store spørgsmål
- Samfundstanker 11: Skal hele Balkan med i EU?
- Samfundstanker 12: Har EU råd til fremtiden?
- Samfundstanker 13: Kan EU sikre retsstaten?
- Samfundstanker 14: EU's Green Deal
- Samfundstanker 15: Hjælp dem i nærområderne?
- Samfundstanker 16: EU: Sammen hver for sig?
- Samfundstanker 17: 8 bud på EU's fremtid
- Samfundstanker 18: Det digitale Europa
- Samfundstanker 19: Er EU's grønne politik helt i skoven?

Hvad vil vi med Europas fremtid?

SAMFUNDSTANKER 20

Tekst:

Morten Bønke Pedersen, projektleder i DEO

Staffan Dahllöf, journalist

Rose Sofie Levinsen, projektmedarbejder i DEO

Rasmus Nørlem Sørensen, chefanalytiker og sekretariatsleder i DEO

Ansvarshavende: Rasmus Nørlem Sørensen

Redaktør: Morten Bønke Pedersen

Layout og tryk: Notat Grafisk

Udgiver: DEO med støtte fra Europa-nævnet

April 2022

ISBN: 978-87-94125-12-3

DEO står for Demokrati i Europa Oplysningsforbundet. Vi er et åbent oplysnings-fællesskab, som arbejder ud fra ideen om, at demokrati kræver deltagelse.

DEO understøtter sit folkeoplysende arbejde med udgivelser. Det er, som denne, små bøger om aktuelle problemstillinger. Fællestitlen er »Samfundstanker«.

Bøgerne kan bestilles på DEO's hjemmeside www.deo.dk

Som medlem af DEO får man bøgerne tilsendt gratis på udgivelsesdagen.

Tlf. 70263666 – info@deo.dk – www.deo.dk

INDHOLDSFORTEGNELSE

En fremtidskonference i skyggen af katastrofen – reportage fra Dublin	5
Af Morten Bønke Pedersen	
De velopdragne borgeres Europa	19
Af Staffan Dahllöf	
En øvelse i demokrati	27
Af Rose Sofie Levinsen	
En økonomisk supertanker sætter ny kurs	33
Af Rasmus Nørlem Sørensen	
Europas nye udenrigspolitiske virkelighed – interview med Cecilie Felicia Stokholm Banke	41
Af Morten Bønke Pedersen	
Folkeafstemning om forsvarsforbeholdet	51
Af Rasmus Nørlem Sørensen	

EN FREMTIDSKONFERENCE I SKYGGEN AF KATASTROFEN

– reportage fra Dublin

Den sidste weekend i februar var Dublin vært for det sidste store borgerpanel i Konferencen for Europas fremtid. DEO tog med for at tage temperaturen på et ambitiøst og omdiskuteret demokratisk eksperiment

Af Morten Bønke Pedersen

Der er kun gået lidt over et døgn fra de første russiske Iskander-missiler fløj ind over ukrainsk territorium, til den kroatiske kommissær for demokrati og demografi, Dubravka Šuica, fra talerstolen erklærer konferencen i Dublin for åben.

Kirsebærtræerne er så småt begyndt at springe ud i den irske hovedstad, som er vært for det afsluttende borgerpanel i Konferencen for Europas fremtid. Et étårigt projekt mellem EU-Parlamentet, EU-Kommissionen og Ministerrådet med debatter og konferencer på tværs af Europa, bygget op om fire paneler á 200 udvalgte EU-borgere, som i løbet af det forgange år er mødtes tre gange for at diskutere den europæiske fremtid.

Med den højdramatiske udvikling i Ukraine er det dog langt fra forårsfornemmelser, der trænger sig på i konferencosalen ved siden af Dublin Castle, som i weekendens anledning er taget i brug som forsamlingshus. Mørket har med de dødbringende russiske missiler sænket sig over Europa og er nu også nået til Dublin.

»Jeg har selv oplevet den forbandede krig på første hånd, og derfor siger jeg, vi aldrig kan tage freden for givet,« lyder det fra talerstolen. »Det minder Ruslands aggressioner mod Ukraine os om. Når man ignorerer et folks håb for fremtiden, er der ikke ta-

le om demokrati.« Kommissæren afslutter sin tale, og deltagerne fordufter til forhallen for at hente dagens første kop kaffe.

Her har en irsk deltager indfundet sig. Han folder et stort ukrainsk flag ud, netop som kommissæren skal til at træde ud til det obligatoriske pressemøde. Flere journalister følger optrinnet og er trukket over til ham.

»Ja, altså min ven og jeg fik ideen til at købe nogle ukrainske flag på vej herover i morges. Vi synes, det ville være en god gestus og har arrangeret et fællesfoto med flagene ude på slotspladsen om lidt, hvor I alle sammen er meget velkomne,« siger han og folder flaget sammen. Der skal nemlig gives plads til kommissæren, som udelukkende må forholde sig til spørgsmål, der handler om EU's ageren over for Rusland.

EU står samlet, understreger hun og afslutter med at sige, at Konferencen handler om at gøre demokratiet klar til fremtiden. Folk bevæger sig udenfor og begynder at gøre sig klar til fællesfotografering.

Ønskebrønden

Der er hermed lagt an til sidste etape af Konferencen for Europas fremtid, som uundgåeligt vil komme til at handle om mere end den fastlagte palet af emner – økonomi, social retfærdighed, beskæftigelse, uddannelse, kultur og digitalisering – som borgerpanelet skal drøfte over de næste tre døgn.

En konference som de færreste ønskede, og endnu færre forventede sig noget af. Sådan er der i hvert fald blevet sagt om Konferencen efter en mildest talt uskøn optakt, hvor ingen i Bruxelles kunne blive enige om, hvem der skulle lede den, hvilket mandat den skulle have, og hvordan den skulle organiseres.

Men selv om der gik politik i den, er der aldrig blevet rykket afgørende ved Konferencens formål, nemlig at give de europæiske borgere mulighed for at komme til orde og sætte deres ønsker i

centrum. Ikke mindst i lyset af coronakrisen og de europæiske befolkningers behov for en dialog om EU's håndtering af den.

Selvom Konferencen blandt sine fortalere, anført af Angela Merkel og Emmanuel Macron, er blevet talt op som et langsigtet svar på mange af de spørgsmål, det europæiske fællesskab står med efter to år i undtagelsestilstand, er det ikke ensbetydende med, at den, når den når sin afslutning den 9. maj, vil føre til traktatændringer.

Den port, som ellers længe blev holdt åben af Parlamentet, sørgede Rådet for at blokere. Man ønskede for alt i verden ikke en gentagelse af 2005, hvor forfatningstraktaten, på skuldrene af et bredt sammensat konvent og en årelang regeringskonference, faldt på gulvet med et brag.

Kompromisset landede således på en konference, der handler om inddragelse – og ikke indflydelse. Der er altså tale om en lytteøvelse snarere end en platform med potentialet til at ændre afgørende ved måden, EU arbejder på.

»Der er på intet tidspunkt blevet sagt, at det her handler om indflydelse. Men der er blevet sagt, at det handler om nysgerrighed på, hvad der egentlig betyder noget for borgerne.« Sådan siger danske Camilla Jensen, der som civil deltager i Konferencen også er tildelt rollen som panelambassadør.

Det vil sige, at hun er en af de ansvarlige for, at panelets anbefalinger bringes med videre til arbejdsgrupperne i Strasbourg, hvor også politiske profiler, andre repræsentanter for EU-institutionerne og interesseorganisationer er repræsenteret.

Til daglig arbejder hun som leder af en række private bosteder, men har det sidste år altså også haft travlt med demokratiet. »Altså det er jo vores fritid, vi bruger på det her, nogen af os har arbejde med under armen,« siger hun, da jeg i en pause mellem møderne render på hende på vej ind i konferencosalen.

Jeg vil gerne vide, hvad der egentlig sker, når man spørger 200 mennesker, der repræsenterer hele den europæisk befolkning, hvad der betyder noget for dem. »Når du stiller det spørgsmål, så åbner du selvfølgelig en ønskebrønd. Der er mange ting, der fylder, når man spørger hele Europa: Hvad står først for? Og det har været noget af en opgave at gå fra en ønskebrønd til egentlige henstillinger, som er mulige.«

Der er indlysende stor forskel på de mange forslag, som ryger gennem systemet. Camilla påpeger, at mange af de anbefalinger, som panelerne ender med at vedtage, i forvejen afspejles i EU's lovkompleks. Man kan altså have alle mulige ideer til, hvordan EU kan forbedres, og så finde ud af, at de i en eller anden form allerede er indskrevet i traktaten.

På den måde handler øvelsen ikke kun om at komme op med noget nyt. Det handler også om at pege på eksisterende lovgivning, hensigter og visioner, og på den måde – forhåbentlig – stille EU og medlemslandene til ansvar for det, som allerede findes.

Undervejs er grupperne blevet viderebragt udpluk af de tusindvis af forslag, der i det forgangne år er dumpet ind gennem EU's digitale platform, som sammen med de fysiske møder udgør hjertet af Konferencen. Hvad angår det konkrete arbejde i grupperne, er det ifølge Camilla en udfordring at fastholde og fokusere diskussionen, så den ikke breder sig for meget. Når mange mennesker samler sig rundt om ønskebrønden og skal blive enige, kan formuleringerne let ende i et forblømt sprog. Camilla hiver et eksempel frem fra sin egen gruppe:

»Et ord som blev ved med at gå igen var 'social samhørighed'. For eksempel, at virksomhederne skulle forpligtige sig i forhold til social samhørighed. Men hvad betyder det? Det lyder smukt, men hvad er social samhørighed? Er det en eller anden form for socialt samvær på arbejdspladsen? Er det socialt ansvar i forhold til det omkringliggende samfund? Det er ikke altid, folk har et

svar. Det kan hurtigt blive meget abstrakt, og så er vi tilbage ved ønskebrønden. Det kan pege i rigtig mange retninger.«

Manglende dialog

Der er en vis symbolik i, at EU har lagt den sidste af Konferencens store borgerpaneler i netop Irland, hvis tradition for borgerhøringer ikke bare er lang, men også har ført til opsigtsvækkende resultater. Mest berømt er høringen, der banede vejen for folkeafstemningen i 2017, hvor et flertal af den irske befolkning stemte for at omstøde abortforbuddet fra 1983.

Et valgresultat, som i høj grad blev båret frem af de anbefalinger, et borgerråd bestående af 99 udvalgte borgere nåede frem til efter at have diskuteret emnet én weekend hver måned i 18 måneder på et hotel i udkanten af Dublin. Afskåret fra enhver politisk indblanding var det her deres opgave at indgå i debatter og konsultationer med eksperter og borgere med førstehåndserfaringer og på oplyst grundlag tage stilling til, om tiden var inde til at reformere landets abortlovgivning.

Dengang endte 64 procent af rådsmedlemmerne med at anbefale en legalisering af abort uden restriktioner frem til 12. uge af graviditeten. Et overraskende resultat, som af nej-siden blev kritiseret som alt for vidtgående, men alligevel skulle ende med at bekræfte, hvad den senere folkeafstemning skulle vise: At der i den irske befolkning fandtes et flertal for at afskaffe forbuddet – et flertal, som faktisk var marginalt større end det, der blev afspejlet i rådet.

Borgerhøringer bliver gerne brugt til at signalere et klart demokratisk mandat, som det også var tilfældet med ændringen af den irske abortlovgivning. Hvis borgerne gives tid til at sætte sig ind i sagerne og få styr på kendsgerningerne, er det fra politisk side svært at ignorere deres anbefalinger. Også i de tilfælde, hvor anbefalingerne ikke er juridisk bindende, som det gælder for Konferencen for Europas fremtid.

Men det kræver selvfølgelig, at processen er transparent for alle parter, og at debatten faciliteres på en måde, så borgerne føler sig hørt. Og spørger man Camilla, har Konferencen ladet meget tilbage at ønske, når man kigger på den i sin helhed. Hvor de store plenargruppemøder i store træk er blevet afviklet på borgernes præmisser, har det haltet væsentlig mere i den del af processen, hvor ambassadørerne er draget til Strasbourg for at agere led mellem borgerne og det politiske apparat.

»Vi troede, vi skulle være en del af et samtalerum og en egentlig debat. Og det er ikke det, som er sket,« siger hun. »Da vi mødte op til det allerførste møde, fik vi besked på at stille med nogen, som gerne ville sige noget. Vi sad og kiggede lidt på hinanden og spurgte så, hvad de ville have, vi skulle sige noget om. »Det er lige meget, det finder vi ud af senere,« fik vi så at vide. De skulle bare have nogle navne, så de kunne nedfælde en talemåte.«

Hvad der har manglet, er ifølge Camilla et refleksivt rum. En mulighed for at respondere, og som villet have gjort det muligt for ambassadørerne for at indgå i en dialog med politikerne og embedsapparatet i forhold til de anbefalinger, som er det, det hele handler om.

»Hele tanken om at, at vi har været en del af en eller anden form for dialog – med en dynamisk respons på det, som bliver fremlagt – det er ikke det, som er sket. Det hele er blevet afviklet så struktureret. Der har der været planlagt en talemåte, og de politiske profiler er ankommet meget forberedte. De er trådt frem, har givet deres statements og trukket sig igen.«

Lidt bedre er det dog blevet, indrømmer Camilla, efter ambassadørerne har fået indført muligheden for under møderne at række et blå kort i vejret. En gestus som betyder, at der er noget, man ønsker uddybet eller har spørgsmål til. På den måde er det blevet lettere at reagere, hvis man undrer sig over, hvorfor de politiske profiler positionerer sig, som de gør. For de har det nemlig

med at positionere sig målrettet i forhold til deres egen politiske agenda. »Det er vi i hvert fald det, vi oplever, når vi sidder nede i Strasbourg,« siger hun.

Betydningen af det hele

»Har du selv børn?« spørger min franske borddame mig, da jeg kommer tilbage fra buffeten. »Nej,« svarer jeg. »Godt for dig!« siger hun og griner til datteren på den anden side af bordet, som returnerer med et overbærende smil. Datteren siger pænt tak for mad og smutter over til ungdomsbordet. Hun hedder Gaya Periard, er 17 år og en af de unge mellem 16-25 år, der udgør en tredjedel af konferencen.

Som reglerne foreskriver, skal alle under 18 år have en ledsager med til konferencen. Hendes mor, Sandrine Charlet, er derfor med i Dublin denne weekend. Lige som hun også assisterede sin datter i Strasbourg under det første plenarmøde. Sandrine er mest med for sin egen skyld, men hun er sikker på, datteren værdsætter, at hun er med. For Gaya er langtfra altid tilpas, når hun skal præstere foran andre mennesker, fortæller Sandrine:

»Nogle gange siger hun, at hun ikke mener noget som helst. Hun har følelsen af, at hendes meninger ikke er vigtige og kan blive ked af det, når hun skal tale foran andre mennesker. Heldigvis fandt vi hurtigt ud af, at folk er utrolig venlige. Her regnes alle for lige vigtige.«

Efter at have deltaget i de første par gruppemøder er Gaya blevet meget bedre til at forklare, hvad hun selv mener, siger Sandrine. »I dag sagde hun til mig, at hun nu var klar til at sige noget, fordi hun vidste, hun ville blive lyttet til. Det havde hun det godt med. Sådan noget tager tid, og nu var hun blevet tryk ved det.«

Jeg mødte dem i køen ind til fællesmiddagen. De troede, jeg var Florian, en journalist de lærte at kende til plenarmødet i Strass-

burg. Det må være mundbindet, blev vi enige om. Sandrine er til daglig ejendomsmægler og bor med Gaya i De franske alper. Og hun er stolt over, at hendes datter har lyst til at være en del af konferencen. Det var vigtigt for Sandrine, at hun takkede ja til at deltage, også selvom det krævede en del overtalelse. »Vi har ingen store projekter i vores liv lige nu. Den her oplevelse vil blive siddende i hende, det er jeg sikker på.«

Og stemningen blandt deltagerne er da også ganske speciel, når man møder dem til frokosten og på slotspladsen på vej til og fra arbejdsgrupperne. »Det er, som om alt det der tales om, har fået en ny betydning i lyset af krigen,« forklarer Sandrine. Også selv om samtalerne drejer sig om europæisk mindsteløn eller nye rammer for certificering af cybersikkerhed. Det er, som om alle føler et ekstra behov for sammenhold.

»Jeg tror, alle føler det i denne her situation,« siger hun. »Det var meget anderledes i Strasbourg. Der var det, som om formålet var at kigge på den her lille del af Europa og ændre ved en lillebitte ting sammen med mennesker, som man ikke følte, man havde særligt meget tilfælles med. Det var svært at forstå formålet med øvelsen. Med den nuværende situation i Europa, som vi alle sammen føler os en del af, er det helt anderledes. Nu er det, som om vi forstår betydningen af det hele. Også selvom vi ikke ved, om det i sidste ende vil ændre noget som helst.«

Ud på eftermiddagen er det blevet den tidligere belgiske premierminister Guy Verhofstadts tur til at sige et par bevingede ord om Konferencen. Den ivrige EU-føderalist fra den liberale Renew-gruppe, der oprindeligt havde kørt sig i stilling som Konferencens ankerperson, men i sidste ende måtte se sig degraderet til medformand for bestyrelsen sammen repræsentanter fra Parlamentets andre to store grupper, har i lyset af den højspændte situation grebet pressekonferencen som en anledning til at foretage en større evaluering af Konferencen.

»Efter den 11. september var alle enige om, at verden aldrig ville blive, som den var. Jeg har i dag den samme følelse, når det kommer til denne konflikt,« lyder det fra Verhofstadt, som efterlyser et langt mere integreret europæisk samarbejde.

Vi ikke er i stand til at reagere i rette tid, siger han og fremhæver EU's nølen, når det kommer til at udelukke Rusland fra SWIFT-samarbejdet, som et eksempel på netop dette. En nølen, som må være det forventelige resultat af kravet om enstemmighed: »Jeg tror, et mere solidt og integreret EU ville have været en større trussel mod Putin og hans ønske om at starte denne krig.«

Til en journalist forklarer han, at det først og fremmest handler om at gøre op med dem, som tænker, at vi automatisk er mere uafhængige og trygge, blot fordi vi handler ud fra et nationalt perspektiv. Den aktuelle situation har netop sat på spidsen, hvor problematisk det er, at for eksempel energiområdet ikke koordineres på EU-niveau.

Verhofstadts forhåbning er, at Konferencen kan være med til at afdække EU's styrker og svagheder. At den kan bringe for dagen, hvad vi er gode til, og hvad vi ikke er gode til. Og så mener han, at de aktuelle begivenheder vil få afgørende indflydelse på, hvordan panelernes anbefalinger vil blive behandlet i Strasbourg. At der i lyset af situationen om ikke andet vil være en større villighed til at flytte nogle hegnspæle, men – må vi forstå – altså forsat inden for rammerne af det eksisterende traktatgrundlag.

»Vi har brug for Konferencen mere end nogensinde,« siger han og forsøger at sætte ord på, hvad der gør den unik. »Der er tale om det modsatte af en afstemning. Denne proces handler om at samle folk omkring det, de er enige om. Ikke splitte dem i forhold til et spørgsmål, de så kan erklære sig enige eller uenige i,« forklarer han og afslutter. »Konklusionen må være, at denne form for øvelse må blive en integreret del af politiske processer i almindelighed og i EU i særdeleshed.«

Fremtiden tilhører ungdommen

Sandrine har netop fulgt Gaya ind til det sidste møde, inden grupperne senere på dagen skal samles for give feedback på hinandens anbefalinger. I morgen skal det hele fremlægges i åbent forum, og panelet skal stemme om, hvilke forslag der skal med videre til Strasbourg.

Vi mødes ved kaffeautomaten, og hun fortæller, at det har været nogle lange, men også meget meningsfulde dage for mor og datter. »På fransk bruger man udtrykket 'Les hommes de bonne volonté',« siger hun, og jeg nikker, som om jeg forstår, hvad det betyder. Vi sætter os på trappen. »Du kan oversætte det med: 'mennesker med viljen til at gøre det gode'.«

Det er lige præcis sådan, Sandrine tænker om sin datter, når hun ser hende klø på i hendes gruppe og blive ved, selv når hun er allermest træt. Også selv om de to langt fra altid er enige om, hvad det gode er, og hvordan den gode fremtid egentlig ser ud. Jeg spørger hende, hvordan hun og Gaya mere konkret tænker forskelligt om fremtiden – for dem selv og for Europa.

»Som ung var jeg en del af den socialistiske bevægelse under François Mitterand [Frankrigs præsident mellem 1981-1985, red.]. Vi troede virkelig på, at vi kunne tage os godt af alle dem, som ønskede at komme til Frankrig, og at alting ville blive godt. I dag er jeg chokeret og trist over, at intet er godt.«

Et chok og en tristhed som for Sandrine er en klar konsekvens af de terrorangreb, der har sat sit dybe præg på det franske samfund i løbet af det sidste årti. Det bestialske drab på den franske skolelærer Samuel Pity og de modbydelige angreb på Charlie Hebdo og Bataclan. »Vi føler, at vi har mistet vores identitet. At vi skal frygte alt muligt. Det ligger i luften,« siger hun.

»Når jeg tager til Paris og Marseilles, selv mindre byer, genkender jeg ikke længere befolkningen. Min generation føler det som

et tab, men for mine børn er det anderledes. Når jeg prøver at forklare det til dem, kalder de mig for gammel. Så må jeg forstå, at det ikke er sådan, det forholder sig.«

Sandrine fortæller mig, at hun har svært ved at overbevise Gaya om, at forandringer ikke altid sker for det gode. At det også er vigtigt at holde fast i den, man er. »Så siger hun, jeg bare må acceptere, at verden forandrer sig. På det punkt forstår vi ikke hinanden. Jeg har ikke lyst til at frasige mig alle mine værdier, min historie og min families historie. Jeg tror ikke, der kommer noget godt ud af at forsvinde.«

Hun smiler, da jeg spørger hende, om hun selv synes, hun gør, hvad hun kan, for at forstå den virkelighed, hendes datter er vokset op i. »Det er ungdommens styrke at have tillid til fremtiden,« siger hun. »Jeg stoler ikke på fremtiden, men det gør de. For dem er alt muligt. Det er nok også derfor, jeg er så stolt over, hun er med her til konferencen. Fordi hun stoler på, at fremtiden kan blive bedre.«

Et kolossalt eksperiment

Søndag morgen har alle deltagerne indfundet sig i konferencesaalen. Panelet er igen samlet og vil de næste fire timer gennemgå alle indkomne anbefalinger. De fem undergrupper er repræsenteret ved rapportørere, som på skift går på scenen og beretter til salen, hvad der undervejs har fungeret i deres grupper, og hvilke specifikke udfordringer de har kæmpet med.

Mens nogle grupper har haft svært ved at få de mange forskellige og ofte modstridende tanker samlet i korte og meningsfulde sætninger, er andre grupper tidligt i processen blevet enige om formuleringerne. For så at finde ud af, at de alligevel ikke var enige om ordenes betydning. Sætninger er blevet optrævlet og samlet på ny. For nogle har uenighederne handlet om substansen, for andre er det detaljerne, som har fyldt mest.

Samtlige på scenen er enige om, at de utrættelige ordstyrere, som har været tilknyttet hver af grupperne og anvist vejen igennem de planlagte emner, har en uvurderlig andel i, at alle er blevet færdige til tiden. Én rapportør bruger anledningen til at sige tak for muligheden for at møde så mange mennesker på tværs af lande og generationer, som hun ikke anede, hun havde så meget tilfælles med. »Det er en svær tid for Europa,« siger en anden. »Det, vi har brugt weekenden på, er en øvelse i europæisk fred.«

En anbefaling vedtages med 70 procent af de samlede stemmer. Der uddeles en iPad til alle i salen, og et mindre, forventeligt kaos opstår, da stemmeafgivelsen endelig sættes i gang. Teknologien driller, og en summende trafik til og fra den fysiske helpesk bagerst i konferencosalen må afvikles efter hver stemmerunde. Men det går alt sammen. Fra min plads midt i salen genkender jeg personen skråt foran mig. Den irske deltager med flaget og fællesfotoet.

Jeg henvender mig, og han præsenterer sig som Eoin Stafford. Til daglig beskæftiget inden for de irske landbrugsmyndigheder, men i denne sammenhæng civil deltager og panelambassadør lige som danske Camilla.

»Det hele har være et kolossalt eksperiment,« svarer han, da jeg spørger om hans oplevelse af Konferencen. Han fremhæver, at det har været enormt givende at se deltagerne arbejde sammen og hjælpe hinanden til at holde fokus og bevare engagementet. Og ikke mindst til at formulere realistiske og brugbare anbefalinger. Det er undervejs blevet indikeret, at Konferencen vil fortsætte i en eller anden form, fortæller han. Spørgsmålet er så bare i hvilken form.

»Vi må se, hvordan det går. Jeg er sikker på, borgerne bliver ved med at have en eller anden rolle. Meget vil selvfølgelig afhænge af, om denne konference bliver en succes, og hvordan dens resultater bliver tolket. Og om politikerne og borgerne synes, det var

energien værd,« siger han lavmælt, mens den sidste runde af anbefalinger præsenteres fra scenen.

Afstemningen når sin afslutning, og det annonceres, at 48 af deltagernes anbefalinger skal bringes med videre til Strasbourg. En kort seance følger, hvor repræsentanterne fra EU's institutioner får lov til at sige tak for en god og velafviklet konference. De er påpasselige med ikke at tage alt for meget ejerskab over de sidste tre dages begivenheder og smutter hurtigt fra scenen igen.

Jeg skal også afsted, mod lufthavnen. På vej ud i receptionen for at hente en sandwich render jeg på Camilla, som først har billet til en senere bus. Der venter fortsat flere møder med de andre ambassadører, inden hun får lov til at sige tak for denne gang. Og hvor plenarmødet i Dublin for mange af deltagerne er sidste stop på rejsen, har hun i egenskab af ambassadør endnu fire arbejdsweekender foran sig. Jeg spørger hende, hvordan hun har oplevet at være så integreret i Konferencen.

»Jeg er jo leder og derfor vant til at organisere og være det strukturerende led. Det, som har tiltalt mig her, er, at jeg skulle være en del af noget, som nogen har struktureret for mig. At være en del af noget, som allerede er etableret. Men det har så alligevel ikke været tilfældet. EU har skullet lære lige så meget, som vi har skullet lære i den her proces. Vi indgår i en meget dynamisk bevægelse, hvor vi hele tiden lærer af hinanden. Men det er sjovt, og det er stort. Og det er spændende at møde så mange forskellige kulturer, forståelser og blikke på, hvad Europa er.

Før vi hilser af, når jeg lige at spørge hende, hvordan hun vurderer chancen for, at panelets arbejde vil føre til varige ændringer. Hun tænker sig om. »Spørg mig igen til maj, så har jeg nok et svar til dig.«

DE VELOPDRAGNE BORGERES EUROPA

Spørger man de 800 repræsentativt udvalgte EU-borgere, som har deltaget i Konferencens fire store borgerpaneler, skal retningen for EU være som i dag, men med mere af det meste

Af Staffan Dahllöf

Kun den sidste af de fire store borgerpaneler fandt sted efter den russiske invasion af Ukraine, og det sikkerhedspolitiske perspektiv kom derfor kun til at præge Konferencens sidste panel.

De fire borgerpaneler resulterede i helt konkrete anbefalinger, heraf 48 fra panelet om økonomi, social retfærdighed, kultur og undervisning, 39 fra panelet om demokrati, værdier, rettigheder af sikkerhed, 51 fra panelet om klima, miljø og sundhed og 40 fra panelet om EU's globale rolle og migration. 25 anbefalinger vil ikke blive bragt med videre til Strasbourg, da de ikke opnåede 70 procent af stemmerne i de enkelte paneler.

Det er oplagt at anskue de i alt 178 vedtagne anbefalinger som en lang række konkrete håndtag at hive i for EU's centrale institutioner, EU-Kommissionen, EU-Parlamentet og Ministerrådet. Det er bare ikke sandsynligt, at det er sådan, EU kommer til at bruge dem.

For det første vil en tredjedel af anbefalingerne nemlig falde for banalitetstesten. Den kan laves ved at formulere anbefalinger, der forslår det modsatte, og så vurdere hvorvidt disse virker rimelige eller realistiske.

De færreste vil for eksempel mene, at EU bør kommunikere mere bureaukratisk med sine borgere, ligesom få vil mene, at skolerne ikke skal undervise i fremmede sprog. Anbefalingen, at EU skal afvikle sin støtte til fornybare energikilder, vil aldrig væ-

re gangbar. Og det er utænkeligt at nogen vil foreslå mere forvirrede forklaringer af databeskyttelsesforordningen GDPR, end hvad EU-institutionerne hidtil har præsteret at komme med.

I det lys kommer det altså ikke til at ændre meget, at panelerne blandt meget andet anbefaler et mindre bureaukratisk sprog ved henvendelser til borgerne, undervisning i fremmede sprog i alle lande, støtte til fornybar energi og bedre forklaring af GDPR.

For det andet er et overvældende flertal af anbefalingerne udtryk for holdninger, som allerede er repræsenteret i EU-institutionernes lovgivningsarbejde. Panelet om klimatiltag og miljø anbefaler blandt meget andet støtte til økologiske landbrugsbedrifter, flere cykelbaner, skovrejsning, afvikling af engangsforpackninger og mere vindkraft. Eksempler på holdninger, som allerede deles i Parlamentet og i mange medlemslandes regeringer.

Sådanne anbefalingerne vil selvfølgelig kunne bruges politisk af partier, udvalg, regeringer og sågar kommissionsekskriver, som allerede arbejder for at realisere dem. En rygdækning, som i sagens natur kan være god at have, men som ikke rigtig bringer noget nyt i spil.

Mere til det røde og det grønne

Når man kigger på panelernes anbefalinger, synes de overordnet at lægge de sig politisk en smule til venstre for den faktisk førte EU-politik. Og ikke mindst med større vægt på miljø- og klimaspørgsmål. Men holdninger gør det ikke alene.

Det, som kommer ud af EU's lovmaskineri, er nemlig i høj grad bestemt af magtbalancer og konflikter mellem institutionerne, mellem medlemslandene og af interesseorganisationernes indflydelse. Det forholder sig borgerpanelernes anbefalinger ikke til, dog med enkelte undtagelser.

Panelet om klima og miljø anbefaler, at helse og sundhedspleje skal være områder med delt kompetence mellem EU og medlemslandene. Det betyder, at EU's institutioner ville få mere at skulle have sagt i tilfælde af en ny pandemi. Men, som panelet noterer, vil dette først kunne vedtages efter en ændring af EU-traktaten.

Panelet om økonomi og sociale rettigheder anbefaler øget kompetence til EU i social- og arbejdsmarkedspolitik. Områder, som i dag er repræsenteret i forskellige artikler i traktaten med forskellige beføjelser til institutionerne. Også denne anbefaling vil altså kræve en traktatændring.

Panelet om demokrati og rettigheder anbefaler en vurdering af det eksisterende stemmesystem. Ifølge anbefalingen ønsker man at styrke de mindre medlemslandes interesser og gøre det nemmere at opnå flertalsbeslutninger, uden det dog er klart, hvad der skal veje tungest. Ikke desto mindre er stemmevægtningen i dag bestemt i traktaten, og det kan ikke ændres, uden der åbnes op for nye traktatforhandlinger.

Panelet om EU's globale rolle og migration anbefaler, at alle beslutninger undtaget optagelsen af nye medlemslande og formuleringer om EU's værdier vedtages ved kvalificeret flertal. En anbefaling, som igen vil kræve genforhandling af traktaten.

Andre af anbefalingerne vil, som de står formuleret, være i konflikt med den eksisterende EU-lovgivning, uden at dette dog bliver vurderet eller kommenteret af panelerne.

Panelet om økonomi og sociale rettigheder foreslår, at infrastruktur som telefon- og internetforbindelser skal ejes af staten. En sådan nationalisering ville med stor sandsynlighed blive udfordret af EU-domstolen for at være i strid med de eksisterende konkurrence- og statsstøtteregler, og i det hele taget vurderet i modstrid med princippet om den fri bevægelighed for tjenester og kapital.

Også forslag om fælles læreplaner i medlemslandenes skoler, forslag om harmoniseret mediepolitik og forslag om aktivt at fremme europæiske værdier kan blive problematiske, hvis de føres ud i livet. De gældende spilleregler giver ikke EU-institutionerne beføjelser til at lovgive direkte om undervisning, medier og kultur.

Men mindre kan selvfølgelig også gøre det, som øget samordning og forskellige støtteordninger. Og det er givetvis sådanne indirekte påvirkninger, borgerne håber deres anbefalinger kan resultere i. I den forstand kan konferencens borgerpaneler beskrives som udvidede høringsprocesser eller opinionsmålinger og sammenlignes med elevrådsmøder eller studiekredsarbejde.

Det, vi ikke taler om

Mens Konferencen har stået på, har EU-ledelsen udrullet en hidtil uset stor økonomisk hjælpepakke til medlemslandene med det formål at overkomme coronapandemiens truende økonomiske nedtur. Genopretningspakken, også omtalt som »Next Generation EU«, er unik på flere måder.

Den stiller nemlig rekordstore beløb til rådighed for medlemslandene, både i form af rene bidrag og i form af mulighed at optage lån til lav rente. Pakken finansieres ved, at EU udlåner penge, som der ikke budgetteres med, og som kan betales tilbage helt frem til 2058. De nationale genopretningsplaner, som er forudsætningen for at modtage støtte og optage lån, er derudover oprettet uden om de nationale parlamenter og har givet øget indflydelse over medlemslandenes investeringer til embedsmænd i Kommissionen og administratorer i medlemslandenes ministerier.

Alt i alt kan man sige, at genopretningsinitiativet har sat en parentes rundt om de forskellige forbud mod budgetunderskud og

krav til afvikling af statsgæld, som ellers har været en hjørnesteen i EU's økonomiske politik siden 1990'erne.

At EU-ledelsen konfronteret med coronakrisen har ændret afgørende ved EU's økonomiske politik, ser ikke ud til at have sat sig nogle spor i borgerpanelernes anbefalinger. Panelet om økonomi og social retfærdighed har ikke givet nogen anbefalinger, som vedrører skiftet i den førte økonomiske politik. For eksempel, om der er tale om en fornuftig kursomlægning, der med fordel kunne etableres som en ny normal, eller om det nu er tid til at vende tilbage til den tidligere strammerlinje.

Fra borgerpanelet om demokrati, værdier og rettigheder, retsstat og sikkerhed foreslås det, at brud mod retsstatsprincipper skal mødes med sanktioner i alle tilfælde, ikke kun når der fuskes med udbetalinger fra EU-budgettet. Lande skal tvinges til at respektere demokratiske rettigheder, ligesom uafhængige domstole i det hele taget, og altså ikke kun stå skoleret overfor EU, når det involverer udbetalinger fra Bruxelles.

Denne anbefaling skærer lige ind i til benet af en af de senere års mest betændte spørgsmål i EU, nemlig hvordan EU skal forholde sig til den afmontering af uafhængige domstole og de angreb på medier og civilsamfundsorganisationer, som længe har fundet sted i lande som Ungarn, Polen, Bulgarien og Slovenien.

Selv om Ruslands invasion af Ukraine ser det ud til at have skabt samling blandt EU-landene, har splittelsen mellem på ene side de autoritære og »illiberale« medlemsland og på den anden side de øvrige medlemslande længe været til at føle på. En splittelse, som borgerpanelerne ikke i nogen synderlig grad forholder sig til. Med den enkelte undtagelse, at brud på retsstatsprincipper altså skal straffes over hele linjen. Heller ikke spørgsmålet om en mulig udvidelse af EU med optagelse af nye medlemslande, for eksempel på Vestbalkan, har haft panelernes opmærksomhed.

Borgerpanelerne er tilsyneladende gået udenom flere af de betændte politikområder, som længe har optaget den politiske ledelse i EU og i medlemslandene.

Indenfor rammerne

Konferencen om Europas fremtid blev skåret sådan, at det ikke var meningen, at panelerne skulle formulere forslag, som krævede traktatændringer. 12 medlemslande forklarede i et fælles brev fra den 23. marts 2021, at de ikke ønskede en konference, som kunne føre til bindende juridiske beslutninger. Og med en konferenceledelse delt mellem repræsentanter for de tre indbyrdes konkurrerende institutioner var spillereglerne klare: Her er rammerne, hold jer indenfor dem.

Så på spørgsmålet om, hvem der skal bestemme i fremtidens EU, må svaret stadig være: Dem, som bestemmer i dag. Men hvem er så det? Lovgivningsmagten i EU er formelt delt mellem medlemslandenes regeringer i form af Rådet og Parlamentet, som dog står på sidelinjen på enkelte politikområder. Kommissionens embedsmænd har den helt specielle rolle at være oplægsholdere og forslagsstillere for de to lovgivere. Og så er én ting den formelle magtudøvelse, mens noget andet er den reelle magtudøvelse, hvor også økonomiske interesser spiller en rolle, bare ikke på en måde som er formaliseret i traktaten.

I Rådet har store medlemslande mere at skulle have sagt og større stemmevægt end de små, hvilket også afspejler verden udenfor EU's mødelokaler. Det er Frankrigs præsident Emmanuel Macron og Tysklands kansler Olaf Scholz, som fører kriesamtaler direkte med Ruslands Vladimir Putin, ikke danske Mette Frederiksen eller Slovakiets Zuzana Čaputová. Og i øvrigt heller ikke Josep Borrell, EU's højtstående repræsentant for udenrigs-anliggender og sikkerhedspolitik.

Af borgerpanelernes i alt 178 anbefalinger retter 2 sig direkte mod EU's konstruktion, og spørgsmålet om fordelingen af beføjelser og ansvar. Panelet om demokrati og rettigheder foreslår, at Ministerrådet skifter navn til 'Senat' og Kommissionen omdøbes til 'Udøvende Kommission' for at gøre konstruktionen mere forståelig for borgerne. Det samme panel vil også genåbne diskussionen om en europæisk forfatning, som alle EU-borgere i så fald ville skulle stemme om.

Imidlertid glimrer den føderalistiske tanke, der fra tid til anden dukker op, nemlig at Kommissionens medlemmer burde opnå valg ved direkte valg, ved sit fravær. Det samme gælder det ofte stillede forslag, at Parlamentet burde gives initiativret til lovforslag. Men modsat findes der i anbefalingskataloget heller ingen forslag om at føre magt og beføjelser tilbage til medlemslandene. To klassiske synspunkter i de sidste mange års EU-debat, som borgerpanelerne altså ikke har fundet det relevant at beskæftige sig med.

Fremtidskonferencen og borgerpanelerne blev ikke bedt om at tænke alt for nyt eller sætte spørgsmål ved den gældende fordeling af beføjelser og ansvar. Og det har de heller ikke gjort. Budskabet fra 800 udvalgte borgere ender derfor ganske ukompliceret med at tegne et fremtidens EU, der på mange måder ser ud, som EU gør i dag, bare med lidt mere af det hele.

EN ØVELSE I DEMOKRATI

Demokrati er mere end det, flertallet bestemmer – det er også samtale, diskussion og meningsdannelse. DEO's demokrati-ambassadører bringer den demokratiske debat ud på gadeplan og får fat i dem, der ikke vidste, de var inviteret til at deltage

Af Rose Sofie Levinsen

Konferencen om Europas fremtid adresserer en gammelkendt kritik af EU: forestillingen om, at EU-institutionen lider af en alvorlig grad af demokratisk underskud. Denne kritik handler ikke kun om den ofte lave valgdeltagelse ved Europaparlamentsvalgene, men også om afstanden mellem borgerne og det EU-politiske system.

Hvorvidt de anbefalinger, som nu er blevet resultatet af Konferencen, i sidste ende får reel indflydelse på EU's fremtid, er tvivlsomt. Og hvis de gør, er det svært at forudse på hvilken måde og i hvilket omfang. Uagtet udfaldet er der dog blevet gennemført en øvelse i europæisk demokrati, hvor EU's befolkning gennem borgerpaneler og digitale platforme har fået mulighed for at tage stilling til unionens aktuelle udfordringer.

For de enkelte medlemslande og deres civilsamfund giver Konferencen anledning til at tænke grundigere over, hvordan man kan maksimere befolkningens demokratiske engagement i EU-relaterede spørgsmål. Hvordan folkeliggør man den demokratiske debat, og hvordan bidrager man til at skabe en europæisk offentlighed, der ikke kun består af de få, der har adgang og ressourcer til at gøre deres stemmer gældende?

Demokrati-ambassadørerne

Demokrati-ambassadørprojektet er DEO's bidrag til at engage-

re en større andel af den danske befolkning i EU-debatten. Ker-
nen i projektet udgøres af en gruppe unge med forskellige bag-
grunde, som agerer talerør for civilsamfundet. Blandt andet
ved at oplyse, debattere og videreformidle befolkningens inputs
gennem Konferencens digitale platform. Et fokus for demokra-
ti-ambassadørerne er at få grupper i tale, der, målt på valgdelta-
gelse, ikke i forvejen er synderligt engagerede i EU-politik: unge,
minoriteter og småbørnsfamilier.

Det er imidlertid ikke et mål i sig selv, at demokrati-ambassa-
dørerne skal hæve valgdeltagelsen blandt disse grupper og hel-
ler ikke at promovere argumenter for eller imod mere europæisk
integration. Formålet er alene at styrke opfattelsen af, at demo-
krati kræver deltagelse, ikke mindst ved at facilitere og udbrede
EU-debatten og dermed give borgerne mulighed for at samta-
le med hinanden uden indblanding fra hverken politikere eller
EU-eksperter.

Netop samtalen er en essentiel komponent i deltagelsesdemo-
kratiet. En komponent, der ikke bare udgør en rød tråd i DEO's
arbejde, men som mere overordnet præger fortællingen om det
danske demokrati. Det skyldes ikke mindst teologen og den se-
nere højskoleforstander Hal Koch, der med sin bog *Hvad er de-
mokrati?* (1945) var med til at sætte demokratibegrebet til debat
i efterkrigstidens Danmark.

Kochs demokratiforståelse bliver ofte modstillet demokrati for-
stået som en styreform. Det vil sige et formelt system inden for
givne politiske og juridiske rammer. Koch mente, at demokrati
først og fremmest skal forstås som en livsform, som enhver ny
generation skal tilegne sig gennem opdragelse, oplysning, (ud)
dannelse og ved at praktisere demokratiet i alle livets sammen-
hænge. Derfor er det ifølge Koch heller ikke muligt at reducere
demokratiet til valghandlingen. For demokratiet består i den al-
drig afsluttede meningsdannelse, hvor man får indkredset kon-

fliktens problem og helhedens interesse. »Det er samtalen (dialogen) og den gensidige forståelse og respekt, som er demokratiets væsen,« skriver Koch.

Pop-up-borgerhøringer

I efteråret 2021 blev DEO's praktikanter Maria Wildfang og Fatme Chahrour sendt ud i landet med den svære opgave, at omsætte Kochs smukke ord om demokratiets væsen til noget mere håndgribeligt. Med demokrati-ambassadørprojektet var det deres mission at styrke borgernes engagement i det europæiske demokrati ved at udbrede EU-debatterne til et større publikum.

Udover en række på forhånd planlagte og annoncerede borgerhøringer i kulturhuse og på biblioteker viste ét format sig særligt brugbart: Pop-up-borgerhøringerne. Et format, som Fatme beskriver det, som giver deltagelsesdemokratiet »et andet ansigt, hvor folk bliver konfronteret med folkeoplysningen, i stedet for selv at skulle opøge den.«

Hvor de klassiske borgerhøringer typisk tiltrækker folk, der i forvejen har interessen, fik demokrati-ambassadørerne gennem deres opsøgende arbejde et andet udsnit af befolkningen i tale. Nemlig den majoritet, der ikke har tid eller lyst at møde op til en borgerhøring og diskutere EU-politik. Eller som simpelthen ikke ved, at muligheden eksisterer.

På samme måde som den demokratiske debats tilgængelighed ikke er en garanti for stor deltagelse, er manglende deltagelse heller ikke nødvendigvis udtryk for manglende interesse. Tværtimod. »De fleste har faktisk ret meget på hjerte, de ved det bare ikke lige, før de bliver spurgt konkret,« fortæller Maria. Og ved at være opsøgende og spørge konkret til borgernes holdninger til blandt andet EU's klima-, forsvars- og arbejdsmarkedspolitik, fik demokrati-ambassadørerne indsamlet 425 forslag gen-

nem pop-up-borgerhøringerne, mens der til de klassiske borgerhøringer blev indsamlet 43 forslag.

Det er Maria og Fatmes opfattelse, at selvom nogle borgere som udgangspunkt var skeptiske, så ville de fleste gerne snakke, når de først fandt ud af, at demokrati-ambassadørerne ikke var udsendt for at promovere en bestemt EU-politisk agenda.

»Vi kommer ud og møder folk lidt mere i øjenhøjde, og når der ikke er en ekspert eller politiker, så føler folk langt mindre pres i forhold til at skulle mene noget om det ene eller det andet,« fortæller Maria. Derudover var det tydeligt, at det var lettere for de unge, som demokrati-ambassadørerne mødte på skoler og i gadebilledet, at tale om EU med nogle, de kunne spejle sig i, og som de var trygge ved at stille spørgsmål til.

Selvom de overvejelser og forslag der blev fremsat på de klassiske borgerhøringer oftere gik mere i dybden, så viste pop-up-borgerhøringerne sig særligt frugtbare i forhold til selve den demokratiske samtale. Fordi formatet er langt mere uformelt og tonen mindre intimiderende, blev der skabt rum til nogle af de aspekter, der er med til at kvalificere en debat, men som ikke altid er i høj kurs i andre politiske diskussionsfora: ambivalens, tvivl og muligheden for at spørge, hvis der er noget, man ikke ved eller forstår.

Derudover fortæller Maria, at pop-up-borgerhøringerne for hende var en mulighed for at komme lidt ud af det ekkokammer af EU-interesserede, hvor der hersker et fælles sprog og en delvis enighed om, hvilke problematikker og løsninger, der findes. Maria fortæller om en konkret oplevelse, hun og Fatme havde til en pop-up i Holberg Arkaden i Sorø. Her faldt de i snak med en lokal, der ikke var klar over, at der samme aften skulle afholdes en borgerhøring om mindsteløn i EU og i udgangspunktet heller ikke havde interesse i at deltage. Alligevel blev han stående og spurgte interesseret.

»Han arbejdede som håndværker og snakkede om, at EU-samarbejdet påvirkede hans fag meget, fordi han og hans kollegaer var i fare for at blive underbudt af arbejdere fra andre EU-lande. Han havde egentlig ikke noget imod, at folk fra andre lande kommer og tager arbejder i Danmark, for det gav ham omvendt muligheden for at gøre det samme. Han var ikke fortalende for en fælleseuropæisk mindsteløn, men i stedet nogle fælles krav til uddannelses- og kvalifikationsniveau. Det ville mindske løndumping og brain drain, mente han. Det havde jeg aldrig selv tænkt over, for jeg er jo ikke selv inden for håndværkerfaget.« siger Fatme.

Der forhandles stadig om direktivet om en EU-bestemt mindsteløn, og det er slet ikke sikkert, at forslaget går igennem og bliver integreret i EU-lovgivningen. Til gengæld blev Maria og Fatme præsenteret for et nyt syn på diskussionen om mindsteløn, og samtalen gav tilsyneladende den lokale mand lyst til at deltage i EU-debatten – han valgte nemlig at møde op til borgerhøringen samme aften.

EN ØKONOMISK SUPERTANKER SÆTTER NY KURS

Af Rasmus Nørlem Sørensen

Da den nye næstformand i Kommissionen og kommissær for en økonomi, der fungerer for mennesker, Valdis Dombrovskis, trådte til i 2019, troede han, at hans store opgave ville blive den samme som hans forgængers: At bygge lidt videre på eurosamarbejdet og det økonomiske samarbejde i EU.

Europa kan ikke spille en nøglerolle i verden, uden at vi fremmer en dybere Økonomisk og Monetær Union. Dette forbliver en top-prioritet. (Valdis Dombrovskis, 2019)

Siden er EU blevet ramt af to store kriser, der har ændret den økonomiske og politiske dagsorden radikalt. Først ramte coronapandemien, der gennem to år var den altoverskyggende udfordring, og i februar 2022 ramte så Ruslands invasion af Ukraine med ét slag ned i den europæiske virkelighed.

Genopretningspakken, der på EU-plan skal sparke gang i økonomien efter coronakrisen, er et kæmpe nybrud i EU. Siden finanskrisen ramte de europæiske lande i 2009, har mantraet i magtens korridorer i Bruxelles været, at man skulle bekæmpe den økonomiske krise ved at føre såkaldt ansvarlig økonomisk politik, hvor landene har fokus på at reducere deres underskud.

Genopretningspakken er derfor økonomisk set en helt ny kurs for EU, hvor der er fokus på at imødegå de aktuelle økonomiske problemer med store offentlige investeringer og enorme hjælpepakker til de kriseramte virksomheder. På DEO's omkring 60 borgerhøringsarrangementer har et af de tilbagevendende temaer været, hvordan de mere end 5.500 milliarder kroner i pakken kan få betydning for så mangartede områder som klimatil-

tag, biodiversitetsinitiativer, teknologisk udvikling og forsvar for retsstatsprincipperne.

Det understreger, at genopretningspakken ikke kun sætter EU's sejl mod nye økonomiske horisonter, men også udgør et markant juridisk kursskifte. Artikel 125 i EU-traktaten indeholder nemlig et helt firkantet formuleret forbud mod fælles gældsætning og mod fælles hæftelse for national gæld. Genopretningspakken, som Kommissionen har brandet med det friske navn »Next Generation EU«, går stik imod det forbud. Dels består den af penge, som EU har lånt i fællesskab og dels er omkring halvdelen af pengene midler, der overføres til medlemslandene uden krav om tilbagebetaling.

Ikke uden sværdslag

EU's krisehåndtering har bevæget sig markant. Man kan sige, at den er blevet domineret af politiske beslutninger, der har ændret vilkårene for, hvad EU kan og må. Og det er ikke sket uden sværdslag. Til et af vores arrangementer i forløbet op til vedtagelsen af Next Generation EU spurgte en deltager nysgerrigt ind til Danmarks rolle i det, der blev kaldt sparebanden. Den lille gruppe rige lande – Danmark, Østrig, Nederlandene og Sverige – der satte alle kræfter ind på at begrænse EU's låneiver.

Det flerårige budget, MFF, er ikke forhandlet på plads endnu. Det bliver det nok først, når Tyskland overtager formandskabet. Bliver sparebanden nødt til at give efter for ønskerne fra Syd- og Østeuropa og faktisk også Tysklands betydelige interesse i et større budget – eller bliver varetøretten afgørende? (Kristian Klausen, online-møde i maj 2020).

Spørgsmålet sætter meget flot rammen for mange af de debatter om EU's økonomi, som hundredvis af borgere har deltaget i det forløbne år. Et af de helt centrale spørgsmål er nemlig, hvad

der er Danmarks interesse, og hvor meget den danske økonomi skæbne er hæftet op på resten af Europa. Sagt lidt firkanteret så blev finanskrisen behandlet som en ordinær begivenhed. Den daværende sparebande vandt. Men med coronakrisen blev den politiske situation forstået som anderledes alvorlig og som en klar undtagelsestilstand – og det blev populært sagt investeringsbanden, for øvrigt med Tyskland i spidsen, der trak det længste strå. Og det kan der være flere forklaringer på.

En oplagt vinkel at lægge på forskellen mellem finans- og coronakrisen er, at der var en udbredt forestilling om, at finanskrisen især ramte de lande, der i forvejen havde en skrøbelig økonomi og for stor offentlig gældsætning. Grækenland blev skoleeksemplet på, at økonomisk uansvarlighed, tidlig pensionsalder, for høje offentlige lønninger og anden økonomisk dårskab blev straffet, da krisen ramte.

Der kan siges meget om rigtigheden af den fremstilling. Først og fremmest kan det eksemplarisk fremhæves, at Spanien før finanskrisen var en duks i klassen i forhold til lav offentlig gæld og høj vækst. Imidlertid blev Spanien meget hårdt ramt af krisen, selvom man levede op til alle krav og forventninger målt på de økonomiske nøgletal.

Solidaritet er noget, vi giver til hinanden

Det bemærkelsesværdige er, at fordommen om »de dovne sydeuropæere« eller den selvforskyldte krise i lande, der ikke havde gennemført økonomiske reformer, ikke har floreret under coronakrisen. Her har det været grundforståelsen fra dag ét, at intet land var skyld i at krisen ramte.

Ingen kunne med rimelighed have forberedt sig på det enorme økonomiske slag, som nedlukninger og dødsfald i tusindvis kunne medføre. Måske med undtagelse af Sverige, som så ud til

at vælge en høj smittespredning med åbne øjne – eller de katolske italienere, der drak vin af samme kalk i kirken og kyssede på kinden så snart staten ikke eksplicit forbød dem det.

Det står tydeligt tilbage, at Coronapandemien – i hvert fald på EU-plan – blev besvaret meget mere entydigt solidarisk end tidligere kriser. Et klart tegn var, at EU meget hurtigt blev spillet på banen som fælles indkøber af vacciner og beskyttelsesudstyr. Et andet klart tegn er netop genopretningspakken, der ikke som sådan er nødvendig eller kritisk for Danmark, Tyskland eller andre lande, der i forvejen nemt kan låne penge på de internationale markeder. Men den er afgørende for de lande, der har adgang til dårligere lånevilkår, eller som helt mangler det økonomiske råderum til at lancere hjælpepakker til erhvervslivet.

Der er ingen tvivl om, at EU's kursomlægning også er noget, der optager borgerne. Det står klart for os, eftersom et af de tilbagevendende spørgsmål på DEO's borgerhøringer om Europas fremtid netop var, om solidariteten og den nye appetit på at låne og investere overlever coronakrisen og bliver en ny normal i Europa.

Solidaritet er noget, vi kræver

Selv om debatten om bekæmpelse af skattely bestemt ikke er ny, er det alligevel et af de emner, der også vakte stor interesse på borgerhøringerne. Måske hænger det sammen med, at man ikke blot kan forestille sig en større vilje til at løfte i flok i kølvandet på coronakrisen. Man kan også forestille sig en større vilje til at sætte dem på plads, der ikke er villige til at bidrage til fællesskabet.

Det at bruge skattely i sin virksomhed er en umoralsk løben for regningen, et svigt overfor samfundssystemet.

Sådan lød det fra deltageren Niels Enrum på arrangementet »Kan EU bekæmpe skattely?« Flere andre deltagere efterspurgte,

at EU skal kunne tage skrappe midler i brug over for virksomheder, der gerne vil have del i skattekronerne i hjælpepakkerne, men som ikke ønsker at betale til statskassen.

Det er ikke altid let at forklare, hvordan skattesystemer virker, og hvordan de bliver omgået. Men deltagerne på borgerhøringerne var ikke blege for at dykke ned i sagerne.

Hvordan arbejder man konkret med at skabe den gennemsigthed, der skal til, for at virksomheder bliver presset eller forpligtes til at betale skat? (Jørgen Bolt)

Skat er blevet et moralsk spørgsmål nærmere end et juridisk. Kan pisk og gulerod-metoden hjælpe multinationale virksomheder på rette kurs ved at rette betalingen mod et godt formål? ('Tao' Liv Andreassen)

Der er ingen tvivl om, at kampen mod skattesnyd er en folkesag, som én deltager formulerede det. Der er stor offentlig opmærksomhed på, hvad EU i fremtiden kan gøre på dette område, og en stor del af interessen samler sig om, hvorvidt EU er for optaget af kapitalens fri bevægelighed til for alvor at gøre noget.

Efter Putins invasion af Ukraine er en lang række virksomheder, der opererer i eller handler med Rusland, kommet under pres. Man kan måske sige, at solidariteten med ukrainerne også er blevet både noget man selv udviser, og noget vi kræver af andre.

Solidaritet på visse vilkår

Til vores debatarrangement om genopretningspakken, hvor vi diskuterede spørgsmålet: Hvad kan man få for 5.585 milliarder kroner? formulerede en deltager:

Der er en udbredt formodning, at Italiens tilskud forsvinder i kreativ bogføring. Hvad gør man for at sikre, at pengene ikke forsvinder de forkerte steder hen? (Kaj Thor)

Der er meget forskellige holdninger til, hvordan man skal støtte genopretning i EU og i EU's medlemslande. Men alle deltagere til DEO's borgerhøring var enige om, at når der uddeles penge, så skal der også være kontrol med, at de bliver brugt efter formålet. Det gælder i forhold til at sikre midlerne, når det kommer til snyd og korrupsion, men også i forhold til at sikre, at penge, som for eksempel øremærkes klimatiltag, rent faktisk også ender med at gøre en forskel for klimaet.

For mange deltagere var det også afgørende, at de mange midler i EU's budget og genopretningspakken skal holdes tilbage for lande, der generelt bevæger sig væk fra demokratiet og retsstaten. Debatterne om dette havde særligt fokus på Polen og Ungarn, hvor der har været en lang række sager om undergravning af domstolenes uafhængighed, mediefriheden og demokratiet mere generelt.

Det sociale Europa

EU sætter ikke kun begrænsninger for, hvordan medlemslandene bruger deres penge eller hvor mange lån, de må optage. Arbejdsmarkedspolitikken i EU påvirker også helt konkret den enkelte borger. Det blev især tydeligt, da EU-Kommissionen fremsatte en nyt lovforslag om en lovbestemt ramme for mindsteløn.

På et arrangement på Sorø Akademi argumenterede en deltager for, at en fælles mindsteløn måske ville være et gode, men at det ikke skal være på bekostning af den danske model:

Mindsteløn i EU bør være en mekanisme og ikke en lov. Det skal sætte en fælles bundlinje, så EU kan gribe ind, hvis levestandarden i et land kommer under det niveau. (Deltager)

En anden deltager var skeptisk over for, om lovgivning overhovedet kan hæve lønningerne i den virkelige verden:

Det er et urealistisk forslag fra EU. Firmaer får ikke flere penge eller højere omsætning på grund af en lov om fælles mindsteløn. De kan kun lønne deres medarbejdere, hvis de har salg, så lønningerne burde sættes efter markedet. (Deltager)

Til borgerhøringerne har der også været meget stor interesse for, hvad man kan gøre for at sikre bedre arbejdsvilkår for dem, der slet ikke er ansat på almindelige vilkår. På en online-debat i januar 2022 om ny EU-lovgivning for platformsansattes arbejdsvilkår med Nikolaj Villumsen fra Enhedslisten og Leila Chaibi fra det franske venstrefløjsparti La France Insoumise spurgte en af deltagerne:

Vi er klar over, at platformsarbejderne er virkelig udfordrede, men andre atypiske former for arbejde og ansatte er også udfordrede. Så er det muligt at udvide rækkevidden af direktivet, så det inkluderer andre typer af udfordrede grupper på arbejdsmarkedet? Eller kan man tage nye initiativer til at inkludere den type ansatte? (Nadja Olsen)

Ukrainekrigen som undtagelsestilstand

De fleste af DEO's borgerhøring blev afviklet før Ruslands invasion af Ukraine, men der er ingen tvivl om, at vi gennem den seneste måneds tid (i skrivende stund) har oplevet enorm stor interesse for, hvordan EU dels kan hjælpe med at skabe fred i Ukraine og dels kan hjælpe med at håndtere de flere millioner ukrainske flygtninge.

På en af vores morgenbriefinger i marts 2022 om Ukraine og den nye virkelighed i EU oplevede vi et eksempel på den dybt engagerede borgers bidrag til debatten:

Jeg har netop været ved den polsk-ukrainske grænse ved Medyka på en opgave om krigens undtagelsestilstand i grænselandet. Flere gav udtryk for at mængden af nødhjælp, når ukrainerne ankom-

mer til den polske side af grænsen, næsten er overvældende, mens ressourcerne og hjælpen på den ukrainske side stort set ikke er eksisterende. (Mara Malene)

Kommentaren peger på de voldsomme konsekvenser, som krigen i Ukraine har for lokalbefolkningen. Men også på, at EU's udenrigspolitik ikke i tilstrækkelig grad er gearret til at fungere i denne slags krise. For mange deltagere i disse briefinger har et vigtigt spørgsmål været, om EU er på vej til at udvikle et militært samarbejde.

Som det kan læses af bogens følgende interview, forklarer seniorforsker ved Dansk Institut for Internationale Studier (DIIS), Cecilie Felicia Stokholm Banke, udviklingen sådan her:

»Der er kommet en erkendelse af, at EU får udviklet en eller anden forsvarsdimension og et større samarbejde, når det kommer forsvar. Herunder også afskrækkelse. Det er man simpelthen nødt til, fordi man har et Rusland i nærområdet, som ser ud til kun at forstå det sprog. Når vi ser mere dynamik under udviklingen af en forsvarsdimension og en fælles forsvars- og sikkerhedspolitik, så er det i erkendelsen af, at det er EU simpelthen nødt til. Og så er der jo også en anden dimension, der handler om økonomisk politik, og hvad man kan bruge økonomisk politik til i internationale sammenhænge.«

Det er det diplomatiske og økonomiske sprog, der har været en af EU's store styrker. På lidt længere sigt kan det også være de økonomiske sanktioner og de diplomatiske forhandlinger, der bliver værktøjerne til at afslutte krigen.

EUROPAS NYE UDENRIGSPOLITISKE VIRKELIGHED

– interview med Cecilie Felicia Stokholm Banke

EU's udenrigs- og sikkerhedspolitik har i det forgange år været emnet for flere af DEO's borgerhøringer. Vi tager et par at de mest stillede spørgsmål og stiller dem på ny. I erkendelsen af, at verden er i opbrud, og med ønsket om at forstå, hvordan EU placerer sig i den nye udenrigs- og sikkerhedspolitiske virkelighed

Af Morten Bønke Pedersen

DEO har i det forgangne år afholdt cirka 60 borgerhøringsarrangementer, hvor af et par håndfulde har haft fokus på spørgsmålet om EU's udenrigs- og sikkerhedspolitiske rolle i verden. Disse borgerhøringer er vidnesbyrd om, at Rusland også var et varmt emne inden den 24. februar, hvor russiske tropper tidligt om morgenen krydsede grænsen til Ukraine. Altså inden krigen, som med ét bragte sikkerheds- og forsvarspolitikken øverst på den europæiske dagsorden.

Til borgerhøringerne har vores eksperter forholdt sig til mange spørgsmål om, hvordan EU bør agere overfor Rusland. »Hvordan vil EU's udenrigs- og sikkerhedspolitiske strategi udvikle sig?« har vores deltagere ønsket svar på. »Hvordan vil forholdet til USA ændre sig, hvis EU forstærker sin forsvarsdimension?« og »Forstår vi overhovedet Rusland her i Vesten?« er to andre spørgsmål, som også er blevet stillet.

Til denne udgivelse har vi valgt at stille disse tre spørgsmål på ny. Til seniorforsker på Dansk Institut for Internationale studier (DIIS), Cecilie Felicia Stokholm Banke, som til daglig forsker i europæisk udenrigs- og sikkerhedspolitik, og som har påtaget

sig den utaknemmelig opgave at formulere nogle svar til en tid, hvor de færreste har en helt klar idé om, hvilke langsigtede konsekvenser krigen i Ukraine vil få for Europa og verden.

1. EU's udenrigs- og sikkerhedspolitiske strategi

Hej Cecilie. Er det muligt at komme med kvalificerede forudsigelser om, hvorvidt krigen i Ukraine vil ændre afgørende ved EU's udenrigs- og sikkerhedspolitiske strategi, eller om den blot vil forstærke eksisterende tendenser i det europæiske samarbejde? Og hvilke tendenser er der i så fald tale om?

»Der er mig bekendt ikke kommet nogen ny udenrigs- og sikkerhedspolitisk strategi eller udmeldinger om en ny strategi. Der er den globale strategi fra 2016, og så skulle der være en ny strategi på vej, som jeg ikke ved, om er kommet. Men mon ikke der bliver udarbejdet en snart? Det, som man har brugt en del energi på gennem det sidste halvandet år, er udarbejdelsen af det strategiske kompas, som er en anden måde at diskutere strategisk autonomi på [forestillingen om, at Europa bør løfte et større ansvar for vores egen sikkerhed i en mere uforudsigelig og usikker verden, red.].

Til spørgsmålet om, hvorvidt den aktuelle udvikling kommer til at ændre noget eller blot har forstærket en allerede eksisterende udvikling, er mit svar både-og. Jeg vil helt klart sige, at den aktuelle udvikling kun kommer til at stimulere udviklingen, som har været i gang siden 2016, da EU lancerede 'Global Strategy' – der handler om at gøre EU til en egentlig udenrigspolitisk aktør og tilføre EU en egentlig forsvarsdimension – og de kræfter, som ønsker at trække EU i denne retning. Det siger jeg ikke mindst, efter at Tyskland for et par uger siden øgede sit forsvarsbudget markant og i dén grad valgte at tillægge forsvaret en betydning, man ikke hidtil har set i en tysk sammenhæng.

Når man ser på spørgsmålet, om EU burde udvikle sig i retning af en forsvarsdimension og en aktiv udenrigspolitisk aktør, har

Tyskland typisk været mere henholdende og ageret bremseklods for denne udvikling. Et eksempel er, da man skulle etablere PE-SCO-samarbejdet, der uddyber forsvarssamarbejdet mellem medlemsstaterne, og som oprindeligt var et fransk initiativ. Her opstod der uenigheder mellem Frankrig og Tyskland, da Frankrig gerne ville meget mere med PESCO-samarbejdet, end det endte med at blive. Og Tyskland ønskede at gøre det til et mere inklusivt samarbejde, som det jo også blev, hvor alle medlemslande er med, på nær Danmark og Malta.«

Så Tyskland og Frankrig har hidtil ikke været enige, når det kommer til EU's udenrigs- og forsvarspolitik?

»Sådan har dynamikken hidtil været i EU-sammenhæng. Et parløb mellem på den ene side Frankrig, som er meget operativt og i den grad gerne vil udvikle noget mere strategisk autonomi – det er jo også Frankrig, som har promoveret al den her snak om strategisk autonomi. Og så på den anden side Tyskland, som har været mere henholdende og ønsket at gå forsigtigt frem. Det har Tyskland været, fordi alle skulle med. De har ønsket enighed inden for EU-kredsen og har derfor ikke været interesseret i at støde nogen.

Men det har jo også handlet om Tysklands egen historie, og hvordan tyskerne hidtil har set på forsvar og militarisering i det hele taget. Tyskland har jo befundet sig i skyggen af 2. verdenskrig og haft svært ved at træde ud af den skygge. Og det er jo det, som er sket nu. Med kansler Olaf Scholzes tale i Den Tyske Forbunds dag, som man virkelig bør se, er Tyskland trådt ud af skyggen. En historisk tale på en halv time, hvor Scholzes får stående applaus undervejs. Det er tilsyneladende en næsten enig Forbunds dag, som ønsker at udvikle Tyskland i den retning.

Man kan sige, at omstændighederne nu har accelereret en udvikling, mange havde troet, ville have taget meget længere tid. Og som helt klart vil komme til at ændre tingene i Tyskland, ik-

ke mindst fordi den fransk-tyske dynamik har ændret sig. Tyskland har placeret sig, hvor man længe har efterspurgt tyskerne. Det, at tingene har ændret sig i Tyskland, kommer til at betyde rigtig meget – derfor er mit svar både-og.«

2. EU og USA

Hvordan vil forholdet til USA ændre sig, hvis EU forstærker sin forsvarsdimension?

»Amerikanerne har været med til at skubbe på den her udvikling. De har igennem flere år haft en interesse i, at EU tog mere vare på deres egen sikkerhed. Så det, der sker lige nu, er klart i amerikanernes interesse. At få skabt en situation, hvor det ikke kun er USA, der garanterer Europas sikkerhed, men hvor europæere tager det mere på deres egne skuldre. Og det gør de ikke mindst ved at bruge flere penge på forsvar. Så enkelt kan det siges.

Det var også noget, Trump-administrationen advokerede meget højtlydt for, og i den sammenhæng også fornærmede flere europæiske stats- og regeringsledere. Ikke mindst ved NATO-topmødet i 2018, hvor blandt andre den daværende danske forsvarsminister Claus Hjort Frederiksen vendte hjem meget misfornøjet. Men ønsket fandtes også hos den tidligere Obama-administration, altså at europæerne skulle gøre mere for deres egen sikkerhed.

Og så har det jo ligget i luften siden Krim-konflikten i 2014, hvor mange blev bevidste om, at Rusland nok var mere aggressiv, end man ellers havde forestillet sig i kølvandet på Murens fald og Den kolde krigs ophør. Egentlig burde krigen i Georgien have vækket os alle sammen, det gjorde den sikkert også for nogen. Og i virkeligheden burde Krim-konflikten have gjort det samme. Den førte jo til, at der kom til at sker noget i både Europa og USA. Ud fra erkendelsen af, at det ikke er fred og idyl det hele, og at vi er nødt til at gøre noget for vores egen sikkerhed, lavede EU så 'Global Strategy'.

I DIIS' EU-udredning fra 2019 har vi beskrevet, hvordan EU-projektet som sådan startede ud som et økonomisk samarbejde og senere hen skulle udvikle sig til et værdifællesskab. Og hvordan narrativet gennem de senere år har udviklet sig til, at EU i dag skal garantere sikkerhed og tryghed for borgere i Europa. Det kan både gøres med forsvar og med økonomisk sikkerhed.

For 10-15 år siden havde EU mere fokus på de fælles europæiske værdier. Tilbage i 1999 nedsattes Det Europæiske Konvent, som netop havde fokus på værdierne og udviklede på dem. Dengang var det ligesom dét, der bar samarbejdet. Nu er det ønsket om sikkerhed og tryghed. Sikkerhed er kommet ind som noget, der er integrerende – jeg vil sige, at det er dét, som er den store forandring.

Nu har jeg beskæftiget mig med det her felt fra slutningen af 1980'erne, hvor man også diskuterede, hvordan vi skulle tale om Europa, og hvad det fælleseuropæiske bestod af. Der er virkelig sket meget siden dengang og op til i dag, hvor det er blevet et meget mere dominerende synspunkt, at det europæiske samarbejde handler om at skabe sikkerhed.«

Kunne man forestille sig, at ikke alle medlemslande i dag bakker lige meget op om det narrativ, altså at EU-projektet først og fremmest handler om sikkerhed?

»Det kunne man sagtens forestille sig. Men det er nok sværere nu med den russiske aggression og en krig så tæt på. En krig som man, selv om man bor i Sydeuropa, ikke kan sidde overhøring. Det er jo meget forskelligt, hvordan krigen i Ukraine fylder i mediebilledet, om du befinder sig i Nord- eller Sydeuropa. Herimellem er der også forskel på, hvordan du ser på Rusland.

Det overordnede spørgsmål er, at hvis sikkerhed er blevet en integrerende faktor af det europæiske samarbejde, hvad er det så

for en sikkerhed, vi taler om? Og hvilke trusler er det så, Europa står overfor? Hidtil har der været forskellige opfattelser af, hvad der er det vigtigste at fokusere på. Hvis du befinder dig i Syd-europa, så har trusselsbilledet traditionelt handlet om migration og terror, mens det i Nordeuropa har handlet om Rusland og hybridkrig – altså det, vi ser udspillet lige nu.

Balterne har for eksempel gjort opmærksom på det i flere år. For 3-4 år siden var jeg til en række møder i de baltiske hovedstæder som en del af lanceringen af DIIS's Østersøinitiativ, som handlede om de nye sikkerhedspolitiske dynamikker i Østersøen. I det initiativ lå, at vi skulle finde en måde at tale med russerne på. Det er altså 3-4 år siden, vi skrev ind i et papir, at vi skulle tale med russerne. Vi rejste rundt for at besøge relevante aktører i de baltiske hovedstæder, både embedsmænd og forskere, og når man rejste det spørgsmål, om det var muligt at tale med russerne, så syntes de, at vi var langt ude.

»*Talk to the Russians?* Det kan man ikke, det ved vi,« sagde de. »Det er os, som har siddet langs grænsen op til det tidligere Sovjetunionen. Det er os, som bærer den historiske arv. Vi ved, hvordan russerne er, og man kan ikke tale med dem. Det kan ikke løses med diplomati og kaffemøder, der skal nogle meget mere håndfaste greb til«. Det har de sagt længe, og nu siger vi det jo også. Altså os i Nordeuropa.

Ingen havde forudset den diskussion, som lige nu foregår i Finland og Sverige i forhold til at blive en del af NATO. Eller at Tyskland ville øge deres forsvarsbudget på den måde, som de har gjort. Det er en udvikling, vi slet ikke havde set komme for bare 3-4 år siden. Der er virkelig sket nogle ændringer og kommet en klar erkendelse af, at den primære trussel i dag er Rusland. Rusland er aggressoren, og der er krig i nærområdet. Men det ser jo anderledes ud, når man befinder sig i Sydeuropa, hvor truslen i langt højere udstrækning har været migration og terror. Det

gælder både i Italien, Spanien og Grækenland, hvor den nord-europæiske dagsorden fylder noget mindre.

Når EU så sætter sig ned for at tale om strategisk kompas, som handler om at identificere truslerne, så kan man sådan set godt være enige om, at EU er et samarbejde, der skal sørge for sikkerhed. Men spørgsmålet er så, hvad det er for nogle trusler, man skal fokusere på. Det er en diskussion, som måske befinder sig i marginen lige nu, men den vil vi se dukke frem igen. Selvfølgelig afhængigt af, hvordan krigen udvikler sig. For det kan jo gå rigtig galt. Altså rigtig galt. Det skal man ikke tale fejl af.«

3. EU og Rusland

Forstår vi overhovedet Rusland her i Vesten, og hvordan skal EU håndtere Putin?

»Der er helt klart forskellige syn på, hvordan EU skal tolke og tackle Rusland. Det som har forandret sig, er måden tyskerne håndterer Rusland på. Det gjorde de tidligere med samtale, som vi ikke mindst så med Merkels møder med Putin. Det var den tyske strategi gennem hele Merkel-perioden, altså at man skulle indgå i en dialog. Og det har jo også været en måde at undgå konflikt på.

Jeg talte den anden dag med kollega om, at alle nuværende og tidligere stats- og regeringsledere som er blevet fotograferet med Putin, måske får travlt med at få de fotografier til at forsvinde. Vi kan komme så langt derud, at alene det at have mødtes med Putin, kan blive opfattet som totalt ildeset. I hvert fald hvis man læser situationen, som mange gør lige nu. For den er jo ekstremt polariseret.

Derfor er det også svært at komme med noget definitivt standpunkt, som tingene ser ud lige nu. Vi er jo nødt til at komme tilbage til en dialog og et samtalespor, noget andet end krigen. Der

tror jeg nok, vi først skal noget væk fra det nuværende konflikt-niveau. Jeg vil også tro, vi skal se et opgør med nogle af de menneskerettighedskrænkelser og krigsforbrydelser, som har fundet sted, før vi vil se nogen form for dialogkaffe.«

Hvad vil EU's strategi overfor Rusland så bygge på?

»I hvert fald en erkendelse af, at vi har med en helt anden type ledere at gøre. Ledere som er autoritære og villige til at gribe til redskaber, og som vi her i EU ikke kan acceptere. Der tror jeg nok, vi vil se et EU, som givetvis vil gå på kompromis med noget af det mere værdiorienterede til fordel for sikkerheden.

Der er kommet en erkendelse af, at EU får udviklet en eller anden forsvarsdimension og et større samarbejde, når det kommer forsvar. Herunder også afskrækkelse. Det er man simpelthen nødt til, fordi man har et Rusland i nærområdet, som ser ud til kun at forstå det sprog. Det andet sprog, som EU har været dygtige til, og som Merkel var dygtig til, det er tilsyneladende ikke det sprog, man skal bruge længere. Men der vil formentlig også være kræfter, som vil forsøge at få det sprog tilbage.

Når vi ser mere dynamik under udviklingen af en forsvarsdimension og en fælles forsvars- og sikkerhedspolitik, så er det i erkendelsen af, at det er EU simpelthen nødt til. Og så er der jo også en anden dimension, der handler om økonomisk politik, og hvad man kan bruge økonomisk politik til i internationale sammenhænge. Det er ikke min ekspertise, men det er tydeligt, at det også er her, EU er i færd med at definere sig selv og sin strategiske autonomi.

Det er altså afgørende, at man også økonomisk er uafhængig og kan bruge den økonomiske politik til at opnå nogle af de ting, som inden for EU-kredsen er vigtig. Blandt andet inden for klima. Altså, at økonomisk politik kan blive brugt i forskellige sammenhænge for at fremme nogle klimamål. Den type aktør er EU

allerede. Og det vil jeg også tro, vi vil se noget mere af. Men samtidig vil vi også få et meget større fokus på forsvar.

Et ømtåleligt spørgsmål handler om, hvorvidt udviklingen betyder, at Europa på et tidspunkt får en EU-hær. Eller om det bare er et spørgsmål om, at de enkelte lande bruger nogle flere penge på deres eget forsvar. Jeg vil tro, at det er det sidste, som bliver tilfældet. Så kan der være noget samarbejde, både inden for forsvarsindustri, kapabiliteter og fælles missioner. Men en egentlig EU-hær, det tror jeg ikke på. Det ligger ikke i kortene. Det er en anden type forsvar, man forestiller sig.«

FOLKEAFSTEMNING OM FORSVARSFORBEHOLDET

Den 1. juni i år skal danskerne tage stilling til, om det 30 år gamle forsvarsforbehold skal afskaffes. Putins invasion af Ukraine har skabt en ny sikkerhedspolitisk virkelighed i Europa, og der er helt indlysende brug for en bred folkelig debat om, hvordan fremtidens Europa skal se ud, og hvilken rolle Danmark skal spille.

Af Rasmus Nørlem Sørensen

Krig i Europa er en realitet. Den nye virkelighed efter Putins invasion af Ukraine betyder også, at EU-landene skal gentænke både den fælles udenrigspolitik og den fælles forsvarspolitik. Regeringen har som en del af forsvarsforliget sammen med SF, Radikale Venstre, Konservative og Venstre besluttet, at den nye virkelighed kræver et opgør med det danske forsvarsforbehold.

Forsvarsforbeholdet blev indført med de tre andre forbehold i Edinburgh-aftalen, der blev vedtaget i 1993. Retsforbeholdet og euroforbeholdet handler om afgivelse af suverænitet og forhindrer grundlæggende, at Danmark kan blive underlagt flertalsbeslutninger i EU på disse områder. Man kan sige, at Danmark kun er underlagt beslutninger, hvor vi har vetoret.

Hvis Danmark ophæver retsforbeholdet eller euroforbeholdet, så er der tale om suverænitetsafgivelse og derfor skal der ifølge grundlovens §20 enten være 5/6 flertal i Folketinget eller afholdes en folkeafstemning.

Forsvarsforbehold uden §20

Forsvarsforbeholdet undtager Danmark fra de beslutninger og aktiviteter i EU, der påvirker forsvarsområdet. Mere præcist kan

Danmark ikke deltage i militære projekter, med mindre de også har en klar civil komponent, og Danmark kan ikke komme til at hænge på udgifterne til sådanne projekter i EU.

Forsvarsforbeholdets fulde ordlyd kan findes i protokol 22 i Lisabontraktaten.

EU's samarbejde på de områder, forbeholdet omfatter, er mellemstatsligt, så der er ikke umiddelbart en suverænitetsafgivelse ved opgivelse af forsvarsforbeholdet. Derfor er det heller ikke en folkeafstemning efter grundlovens §20, vi skal til i juni. Alle Folketingets partier står dog bag en aftale om, at forsvarsforbeholdet ikke kan afskaffes uden en (såkaldt vejledende) folkeafstemning.

Hvad betyder forsvarsforbeholdet i dag?

Det er nemt at finde oversigter og opregninger af, hvornår forsvarsforbeholdet har været taget i brug. I DIIS' EU-udredning fra 2019 er det undersøgt, hvad forbeholdet betyder. Hvis man skal lave en hurtig opsummering af, hvad forbeholdet betyder, så er svaret, at det betyder meget lidt for Danmarks deltagelse i det nuværende konkrete EU-samarbejde. Mange af de konkrete initiativer fra EU har hidtil haft civile komponenter (for eksempel forskning, industripolitik, nødhjælp), så Danmark har i store træk kunnet deltage i både missioner og projekter hidtil.

Den måske mest markante betydning af forbeholdet er i praksis, at Danmark i dag ikke deltager i det såkaldte PESCO-samarbejde, der handler om at koordinere militære indkøb og militære kapaciteter.

Forbeholdets vigtigste betydning er, at den danske regering ikke kan sidde med til ministerrådsmøder, hvor der er militære spørgsmål på dagsordenen. Det kan blive helt afgørende, når en ny udenrigspolitik og forsvarspolitik forventeligt skal aftales. Folkeafstemningen handler derfor i meget høj grad om, hvorvidt Danmark skal »sidde med ved bordet«.

Hvis EU får et langt mere omfattende samarbejde på området, så vil forbeholdet naturligvis også komme til at få meget større betydning i fremtiden.

Mere magt – samme suverænitet!

Der er to overordnede argumenter for at afskaffe forsvarsforbeholdet.

For det første mister Danmark ikke suverænitet ved at opgive forbeholdet. Forsvarssamarbejdet er nemlig mellemstatsligt, så hvis Danmark deltager i det, så har Danmark også vetoret over for beslutningerne. Argumentet er, at vi vinder ny indflydelse ved at sidde med ved bordet og stadig har vores vetoret, hvis vi er utilfredse med et forslag.

For det andet sker der store forandringer i EU-samarbejdet på forsvarsområdet. Det er forventningen, at der bliver langt flere beslutninger, aktiviteter og tiltag, som Danmark vil være forhindret i at deltage i fremover, hvis vi ikke afskaffer forbeholdet.

Hvem er »vi«?

Der er parallelt to argumenter for at bevare forsvarsforbeholdet.

For det første flytter ophævelsen af forsvarsforbeholdet magten internt i Danmark. Argumentet er, at forbeholdet lige nu er kontrolleret af vælgerne. Hvis forbeholdet afskaffes, så vil det være folketingets flertal – i praksis regeringen – der kan afgive veto eller stemme for nye tiltag på området i EU. Hvis partierne ikke er holdningsmæssigt på linje med vælgerne i disse spørgsmål, så kan afskaffelsen af forbeholdet gøre en stor forskel.

For det andet sker der store forandringer i EU-samarbejdet på forsvarsområdet. Derfor lyder argumentet, at vi risikerer at sige ja til noget, vi ikke ved, hvad er eller bliver til.

Hvad vil DEO opnå i debatten?

I DEO har vi ikke nogen holdning til, hvad folk bør stemme. Vores opgave er at sikre, at vi får en levende, nuanceret og saglig debat op til folkeafstemningen, så vælgerne føler sig grundigt klædt på til at tage stilling. Det kræver overvejelser om nogle grundlæggende spørgsmål blandt politikere, eksperter og helt almindelige mennesker.

Hvad er EU's forsvars- og udenrigspolitik i dag? Hvad er der på tegnebrættet allerede nu? Hvad vil de andre lande?

Hvis Danmark skal sidde med ved bordet, hvad er det så, vi gerne vil sige til de andre? Hvilket fremtidigt samarbejde ønsker vores regering og politikere?

Hvor går vores røde linjer i forhold til at deltage i forsvarssamarbejdet i fremtiden? Er der nogle tiltag, hvor Danmark bør bruge sit veto?

Hvordan skal Tysklands og Frankrigs ønsker om en EU-hær forstås? Hvad skal relationen mellem NATO og EU være fremover?

Hvilken udenrigspolitik har Europa brug for, hvis vi skal sikre en fremtid uden krige? Skal der oprustes militært for at vinde freden?

Der er sket radikale ændringer af EU-landenes indstilling til forsvarspolitik siden Ruslands invasion af Ukraine. Det kommer med sikkerhed til at betyde ændringer af EU i den nærmeste fremtid. Folkeafstemningen er en fremragende anledning til at tage den store offentlige debat om, hvilken militær fremtid og udenrigspolitisk fremtid vi ønsker i Danmark.

Kan almindelige EU-borgere komme til orde i debatten og få indflydelse på EU's fremtid? Det var i hvert fald ambitionen, da borgerhøringsprocessen 'Konferencen om Europas fremtid' blev lanceret i april 2021.

I det forløbne år har tusindvis af borgere deltaget på høringer, debatmøder og konferencer arrangeret i civilsamfundet. Parallelt er udvalgte borgere blevet inddraget i mere formelle plenarmøder rundt om i Europa. Tusindvis af høringsvar er blevet indsamlet om alt fra klima til sikkerhedspolitik.

DEO har afholdt omkring 60 borgerinddragende arrangementer online og fysisk i hele Danmark om genopretningspakken, flygtningepolitik, skovpolitik, EU's militære samarbejde, skattesnyd, landbrugsstøtte og et væld af andre store spørgsmål.

Konferencen slutter den 9. maj 2022, og vi gør i denne bog status på processen og spørger, om der har været tale om en demokratisk nyskabelse, som vil sætte sig varige spor i det europæiske samarbejde, eller blot en snakkeklub, der ikke kommer til at rykke noget politisk.

DEO

